

III Jornada Internacional de bones pràctiques de gestió del multilingüisme. Els serveis de traducció, interpretació i mediació a les llengües dels immigrants

Barcelona, 2 d'octubre de 2008
Universitat Pompeu Fabra. Auditori de l'Edifici Balmes
C. Balmes, 132. 08008 Barcelona

Taula rodona: La formació especialitzada. La participació de les universitats en la formació i capacitat professional

Presentació de les activitats de formació en aquest àmbit dutes a terme per la UdL

La Universitat de Lleida (en col·laboració amb la Universitat de Vic) va oferir, durant els cursos 2005-2007, un Màster en Mediació Lingüística, de 60 crèdits adaptats ja a l'EEES. Es va desenvolupar en dos anys acadèmics, en horari de cap de setmana, per facilitar que les persones treballadores poguessin seguir les classes.

Hi va haver dos punts de partida essencials per dissenyar aquest màster:

1) Estàvem i estem convençudes que la comunicació esdevé cada cop més important en el nostre món, car les fronteres es dilueixen per l'intercanvi de persones i d'informació). L'objectiu primordial doncs va ser estudiar amb profunditat la comunicació lingüística. Ens vam plantejar realitzar aquest màster car creïem i creiem que la universitat no pot quedar al marge de les realitats canviants del nostre món. Tot al contrari, pensem que una de les funcions de la universitat és reflexionar, estudiar i investigar sobre la societat que ens envolta i és una realitat innegable que la comunicació és cada cop més important i cada cop es percep més també (només cal observar alguns mitjans de comunicació...) com n'és de difícil comunicar bé, de forma clara i entenedora. Ens va semblar que el nou espai europeu facilitava el disseny de nous estudis i, de fet, vam obtenir un ajut de l'AGAUR per aquest motiu.

Tot i això, hem de dir que el màster va sorgir, no com una iniciativa institucional, sinó de forma individual per part de dues professores (Neus Vila i Marta Giné), les quals, amb el suport d'altres col·legues amb inquietuds similars, van dissenyar el màster i el van coordinar al llarg dels dos anys. Bona mostra de la carència, encara avui, d'una política general que coordini esforços tant en la formació com en la investigació en aquest terreny (institucions polítiques, universitats, professionals...). Per a nosaltres, el punt de partida clar era el convenciment que la universitat hauria de formar i investigar en aquestes noves tasques i situacions.

2) Érem i som conscients que els nostres estudiants universitaris i llicenciats en ciències humanes cada cop tenen menys sortides professionals. Per això, els estudis humanístics tenen poc "èxit" entre els batxillers que volen entrar a la universitat.

Tanmateix, no són els filòlegs, antropòlegs, historiadors, treballadors socials, mestres... els més indicats, amb una formació específica (la que proposàvem), per esdevenir experts i treballar en tots els àmbits on la comunicació lingüística pot afavorir i millorar les relacions tant entre dues o més llengües, com entre dues o més cultures?

Com que la llengua és gairebé, per a tothom, un procés "automàtic", no li donem importància... i ens equivoquem pregonament. L'expressió i comprensió lingüístiques constitueixen un element essencial per tirar endavant gestions, intercanvis, relacions empresarials, comercials i culturals. Una relació humana, però també empresarial, comercial... pot fracassar si no s'expressa correctament...

Al nostre entendre, els llicenciats en ciències humanes, pels coneixements lingüístics que tenen (les dues llengües de l'estat més, com a mínim una llengua estrangera), per llur bagatge formatiu (consciència del context social, històric i cultural... en el que es mouen les persones i les cultures) posseeixen unes capacitats de formació específiques (capacitat d'anàlisi crítica dels processos de comunicació interpersonal i artística, consciència crítica de la relació entre la història i la societat i llurs produccions artístiques...) que, amb la formació complementària proposada pel màster, els havia de capacitar per a desenvolupar totes les tasques relacionades amb el món de la comunicació, amb força garanties d'èxit.

Es tractava de formar professionals en unes :

1. Competències bàsiques:

- Capacitat d'organització i planificació.
- Capacitat de resolució de problemes.
- Capacitat de presa de decisions.
- Capacitat d'assumir responsabilitats.
- Capacitat de reconeixement de la multiculturalitat i de la diversitat.
- Capacitat d'adaptació a situacions noves.
- Capacitat d'iniciativa i esperit emprenedor.
- Capacitat d'anàlisi i síntesi.

2. Competències específiques:

- Coneixement adequat del marc cultural en el que s'ha de desenvolupar la tasca professional.
- Percepció i comprensió adequades d'altres cultures i costums.
- Coneixement d'estratègies de transmissió i utilització del llenguatge.
- Capacitat per a desenvolupar tasques en contextos pluriculturals i/o equips multidisciplinars.
- Coneixement adequat del fet educatiu en relació amb els models lingüístics.

Amb aquest fil conductor, ens vam plantejar, doncs, l'estudi de la comunicació en un sentit molt ampli i no només el que avui estem discutint aquí:

- La comunicació i la gestió de la informació i del coneixement.
- Els llenguatges especialitzats en la comunicació.
- El procés d'edició de tot tipus de textos en el món editorial.

- Per al tema que avui ens reuneix, és evident que els eixos més importants que vam treballar no van ser els fins ara citats, sinó els següents:
- La comunicació en el món interlingüístic: la traducció (especialment quan el contacte entre llengües es presenta en situacions conflictives: hospitals, jutjats...)
- La traducció com a tasca cognitiva complexa: competències lingüístiques i culturals ensembles. Anàlisi dels aspectes de caire social dels idiomes estudiats: àmbits econòmic, jurídic, social, etnològic, antropològic i històric, que permeten gestionar adequadament la mediació lingüística.
- El codi ètic del traductor com a mediador lingüístic i cultural.

2) La comunicació en l'àmbit escolar: el plurilingüisme i l'educació. La literatura (oral i escrita: contes, llegendes, rondalles, poemes...) i el cant com a fonts de contacte positiu entre cultures. Car la paraula (oral, i escrita després) és l'eina bàsica que ordena els valors i la percepció de la realitat de cada poble. Servir-se'n (explicant contes, rondalles, llegendes... recitant poemes, cantant... relacionant les llengües i les persones que les utilitzen) afavoreix la integració social: la llengua i la literatura d'un poble són una eina clau per a la integració social; no ens cansarem de repetir-ho. Per a socialitzar els infants immigrants, i adaptar-los a la cultura que els envolta, la llengua i la literatura transmeten fàcilment els models culturals bàsics. I la formació de la identitat cultural d'un infant comença tan aviat com aquest pot seguir una narració oral. Compartim l'opinió de Suzanne Pouliot, que ha estudiat el tema al Quebec:

Fent-t'ho així, la presència dels autòctons i de les comunitats culturals en els rols literaris, importants aquest cop, és possible que a mitjà termini obri els joves lectors a la diferència, permetent-los distanciar-se de les seves pròpies premisses socioculturals. Altrament, la tendència observada, la de l'etnocentrisme, es possible que perduri, sabent d'altra banda que cadascú, sigui qui sigui, parla a través del prisma alhora estructurador i deformador d'una sola cultura i d'una sola visió del món

3) Les tècniques de la comunicació oral i escrita i la diversitat cultural:

- Anàlisi de les estratègies discursives del llenguatge oral i escrit
- Tècniques de l'expressió i de la comunicació en missatges culturals i literaris, publicitaris, de propaganda, d'informació...
- Tècniques de la comunicació en tots els aspectes no verbals que acompanyen la transmissió de la paraula.
- Teatralització de la comunicació oral.
- Tècniques de persuasió i retòrica de la comunicació

Com es pot veure, doncs, vam donar molta importància a la comunicació verbal i no verbal. Érem i som conscients que moltes de les persones que treballen en el món de la immigració consideren que la formació "lingüística" no els fa massa falta: creiem que és erroni i reivindicuem aquesta formació com a eina bàsica d'èxit.

4) Formació cultural i psicològica:

- Antropologia i història dels mites (cine, teatre, literatura...)
- Aspectes psicològics de la mediació multilingüe
- Ciències humanes: iniciació a la vida social i jurídica del país d'acolliment.

- La societat de la informació i llur influència en la cultura, les relacions humanes, l'educació, els hàbits de conducta...

5) Treball pràctic / treball de recerca: el màster acabava dedicant un mòdul, o bé a realitzar pràctiques en empresa, o bé a realitzar un treball de recerca en un dels camps d'estudi .

És a dir, el nostre objectiu era formar professionals de la comunicació en general, que poguessin actuar i treballar tant en el món empresarial o comercial com en l'àmbit de l'administració en situacions conflictives per raó de la immigració: educació, hospitals, jutjats... perquè ens semblava que havíem de:

1. Donar una formació com més àmplia millor.
2. Tenir en compte que un treballador potser no tindria una feina completa només en un d'aquests àmbits.

I és que aquests serveis solen ser temporals i el personal que s'hi dedica sol treballar com a autònom, així doncs, que pugui treballar en més camps li dóna més garanties d'autonomia professional.

D'altra banda, com que el màster no era "oficial" sinó el que s'anomena títol propi d'universitat (segons la normativa vigent), podíem permetre que el seguissin professionals en actiu en aquest camp i que volguessin aprofundir en alguns aspectes. Per això el màster es dividia en diferents mòduls per tal de:

- Garantir l'estudi de tots els aspectes citats.
- Donar la possibilitat (segons la formació precedent i l'experiència assolida) de cursar només els mòduls en els continguts del qual la persona no es sentís capacitada.

Amb aquests pressupostos volíem formar professionals que poguessin realitzar totes les tasques relacionades amb:

- facilitar la comunicació en general.
- fer de pont entre diferents comunitats lingüístiques i culturals en contacte i en situació de desequilibri.

Així doncs els professionals formats podrien:

- Assessorar lingüísticament i cultural els centres educatius.
- Realitzar activitats de promoció de la lectura en els centres educatius.
- Assessorar lingüísticament i cultural els ajuntaments, diputacions i altres agències i àmbits de l'administració pública d'intervenció.
- Realitzar i avaluar campanyes comunicatives d'empreses públiques que facilitin la bona intercomunicació entre les diferents comunitats culturals.
- Formar en habilitats comunicatives i destreses verbals específiques.
- Mediació lingüística en el món de la justícia, comissaries i presons: establiment de vincles comunicatius entre el personal treballador i les comunitats afectades.

En tractar-se d'uns estudis "nous", va sorgir, evidentment, la dificultat de posar-li nom per així identificar-la i donar-li plenament realitat. És aquest un problema general: segurament ens trobem davant una professió "nova". Com anomenar-la?

Vam optar per “Mediació Lingüística”. Mediació perquè és un terme acceptat i utilitzat en països propers, com ara, Itàlia. Seguïem també la via iniciada per Daniel Cassany . Ara bé, en un context social únicament (recordem que nosaltres estudiàvem la comunicació “en general”, no només la “social”), el nom de traductor / intèrpret social sembla també força entenedor.

En conclusió, què podem reiterar de la nostra experiència?

Continuem pensant que el món de la mediació (entesa en sentit ampli, com indicat més amunt):

- Anirà agafant cada dia més importància, per la qual cosa caldrà pensar-hi com una professió reconeguda més. Les institucions públiques (polítiques, municipals, universitàries...) haurien de dissenyar-la (o contribuir al seu disseny) a partir de l'experiència actual i del saber, dignament, car serà l'eina essencial per a un món menys desigual i menys conflictiu.
- Aquests professionals haurien de sortir, en bona mesura, dels estudis de ciències humanes i socials de la nostra comunitat per diverses raons:
 - a) Els estudis d'humanitats afavoreixen ser obert a l'altre, conèixer altres llengües i cultures i reflexionar sobre aquests fets.
 - b) Donem sortida professional als nostres joves i, ensems, afavorim que els novinguts se sentin acollits per “gent d'aquí”.

És clar, però, que tot això demana un esforç considerable, la unió de moltes persones i àmbits per treballar en un terreny nou, amb generositat i dedicació extraordinàries: serem capaços entre tots de tirar-ho endavant? I per això, qui seria el que hauria de “tirar del carro”?

Marta Giné i Neus Vila
Universitat de Lleida